

Ron Silliman: Auringonlaskun roinaa | Maailmankirjat

Kyseen alla

JUHA-PEKKA KILPIÖ

Auringonlaskun roinaa, ensimmäinen suomennos **Ron Sillimanin** tuotannosta, julkaistiin parhiksi juhlistamaan tekijän elokuista Suomen-vierailua Runokuussa Helsingin juhla-viikkojen yhteydessä. Tietenkin oli jo korkea aika, mutta on paristakin syystä osuvaa, että käännös ilmestyy vasta nyt. Vaikka alkuteos *Sunset Debris* on monella tapaa edustavaa language-runoutta – Silliman kirjoitti tekstin vuosina 1974–75, ja se pitää kautta linjan pinnassa tiettyä ennalta valittua muotoa ja sisällössään penää määrätietoisesti poetiikan ja politiikan kytkentöjä –, sitä voi ajallisen etäisyyden turvin lukea paljon vapautuneemmin kuin esimerkiksi pakollisena teorian kuvituksena (tämä tosin oli aikanaan enemmän vastaanoton ongelma). Lisäksi teksti on tällä välin ehtinyt käydä läpi omintakeisen genealogian täynnä erilaisia julkaisukonteksteja ja hypertekstuaalisia muunnelmia (Gérard Genetten merkityksessä).

Ensinnäkin *Sunset Debris* on julkaistu useaan kertaan eri ympäristöissä. Se ilmestyi James Sherryn toimittamassa *Roof*-lehdessä vuonna 1978 ja myöhemmin Sillimanin kokoelmassa *The Age of Huts* vuonna 1986. Jälkimmäisessä sitä komppaavat tekstit ”2197” ja ”The Chinese Notebook”, ja kokoelman osana se liittyy Sillimanin elämäntyöhön, moniosaiseen magnum opukseen *Ketjak*. Hanke on sikäli massiivinen, että teoskokonaisuus nimeltä *Universe*, joka Sillimanilla on parhaillaan tekeillä, muodostaa siitä vain neljäsosan. Tuorein tuleminen on vuodelta 2011, jolloin ote *Sunset Debris*’stä julkaistiin Craig Dworkinin ja Kenneth Goldsmithin toimittamassa antologiassa *Against Expression*, joka kokoaa yhteen käsitteellistä ja ”epäluovaa” kirjoitusta. Uusi raamitus kuvaa osuvasti *Sunsetin* mikrotasoa, virkkeiden vaihtuvia konteksteja, mutta myös konseptualistisia menetelmiä laajemmin: paitsi että aiempaa tekstiä julkaistaan runoutena, aiempaa runoutta julkaistaan käsitteellisenä runoutena.

Sen lisäksi, että *Sunsetiin* on kerrostunut vaihtoehtoisia nivellyksiä ja konteksteja, se on innoittanut monia toisintoja ja muunnelmia. Se koostuu, otsikko pois lukien, kauttaaltaan kysymyksistä ja lienee tämän interrogatiivisen pienoisen genren tunnetuin edustaja. Jälkeen tulevia kysymystekstejä voi tuskin olla lukematta sitä vasten. Sellaisia ovat kirjoittaneet muun muassa Tom Beckett ja Eileen Tabios. Viimeisimpänä Padgett Powellin *The Interrogative Mood. A Novel?* (2009) yltyy romaanin mittaiseksi ja kasaa kulttuurista triviaa eräänlaisen parodisen persoonallisuustestin muottiin. Suomalaisessa kirjallisuudessa *Sunsetin* tunnustavat esikuvakseen ainakin Aki Salmelan ”Obsessio” (*Leikitään kotia*, 2005) ja Juhana Vähäsen *Kakadu* (2007). Edellinen on runokokoelmassa julkaistu sarja, jälkimmäinen taas luokiteltu proosaksi. Molemmat alkavat väitelauseilla mutta ajautuvat sitten aivan kuin pakko-oireisen häiriön vetäminä kehimään toisteisia kysymyksiä. Ja koska *Sunset* koostuu

toispuolisesti pelkistä kysymyksistä, on tietysti selvää, että se on kutsunut esiin paitsi lisää samaa muotoa, myös täydennyksiä eli vastauksia kysymyksiin. Aivan ensimmäinen, Charles Bernsteinin ”Palukaville” (*Poetic Justice*, 1979), ehti valikoimassa *Runouden puolustus* (2006) jo suomeksikin ennen hypotekstiään. Christian Bökin ”Busted Sirensissa” (2009) vastaukset on puolestaan ulkoistettu chatbot-ohjelma Alicelle.

Sunsetia seuraavassa fanirunoudessa on hienoa, että sen on houkutelut esiin juuri tietty muoto, vieläpä kyllin joustava, jottei se ole vakiintunut palvelemaan ennalta määrättyä sisältöä. Vaikka Sillimanin teksti ei ole erityisen vaativaa englantia ja vaikka se on vapaasti saatavilla UbuWebista, suomennos puolustaa paikkaansa, sillä se lisää yhden version ja tulkinnan tähän *Sunset*-joukkoon ja tällä tavoin ottaa osaa avoimeen kirjoituksen talouteen.

Auringonlaskun roinaa muodostaa yhtenäisen proosatekstin, jossa yksi kappale kokoaa yhteen 1871 kysymystä. Kappale on siis ennen kaikkea massaa eikä jäsennä sisältöä. (Kiinnostavaa kyllä, yhdessä kohtaa asemointi latautuu ikonisesti, kun ladonta leikkaa kysymyksen ”Onko tämä one-li- / neri?” [A, 28] kahdelle riville.) Kun graafinen pinta on pettävän homogeeninen, sitä enemmän merkitsevät eriparisten lausumien väliset jännitteet.

Niin läpikotaisin kuin kysymysmuoto vallitseekin, se on kuitenkin vain yksi keino muiden joukossa. Ennen kuin *Auringonlasku* on kysymyslauseita, se on ylipäättään virkkeitä, tarkemmin **new sentence**-muotoista kirjoitusta, jota Silliman teoretisoi samannimisessä esseessään (Silliman 1987, 63–93). Sen yksiköt ovat kappale ja virke. Kappaletta käsitellään määrän yksikkönä, ja runomittana toimii virkerakenteen muuntelu. New sentence väistää syllogistista logiikkaa, jolloin sisältö ei perinteisessä mielessä kumuloidu eikä jatka yhtä aihetta, vaan lukijan täytyy tarkistaa suuntimaansa ja orientoitua uudelleen parhaimmillaan jokaisen virkkeen kohdalla. New sentence on kaikkea muuta kuin sattumanvaraisia katkelmia; sen kokoonpano vain perustuu johonkin muuhun kuin puhujan persoonaan, tarinamaailmaan, argumenttiin tai vastaaviin. Mikään tietystä tekstin vaiheesta ei mitenkään ehdottomasti valmista siihen, mitä seuraavaksi tulee vastaan.

Kysymysmuoto on melkein hämäävän yksinkertainen. Voisi ajatella, että muoto jo sinänsä ilmentää ennakkoluulotonta eetosta, uteliaisuutta maailman runsauden äärellä. Se sallii tarkentaa kaikenlaisiin pieniin ilmiöihin, koska mitään yhtä aihetta ei ole: ”Saatko nautintoa kylvyssä pieremisestä?” (A, 6). Muoto ei kuitenkaan tyhjene siihen, että ”kysymykset ovat kiinnostavampia kuin vastaukset”. Kommunikaatiotilanne on perustavalla tavalla outo ja epäluonnollinen juuri siksi, että tekstissä on pelkkiä kysymyksiä eikä lainkaan vastauksia. Se ei siis voi toimia keskusteluna. Samalla se kuitenkin tavoittelee konatiivista funktiota, turvautuu jatkuvasti puhutteluun ja pyrkii saamaan yhteyden vastaanottajaan. Kysymyksistä 846, melkein puolet, on osoitettu jollekulle sinälle. Yleensä kun toista persoonaa käytetään, lukija tuntee ainakin pientä houkutusta ottaa se henkilökohtaisesti. Paikoin on syytäkin omaksua puhutellun osa, koska se vaatii testaamaan esimerkiksi lukutottumuksia ja taustaoletuksia kielen toiminnasta: ”Kuuletko, mitä ajattelet lukemasi alla? Hukuttaako se toisinaan luetun?” (A, 47.) Mutta on sellaisiakin sinutteluja, jotka demonstroivat retoriikan viettelyksiä ja apostrofin asettamaa valmista roolia ja sysäävät näin epäilemään rutiinomaista samastumista:

Ottaisitko kullini suuhusi, esinahkoineen päivineen, ja liikuttelisit kieltäsi hitaasti kärjen

yllä, painaisit huulesi alas varтта pitkin, vetäisit kevyesti, tiukasti, yhä uudelleen, kunnes viimein nielisit sen, mitä minulla on sanottavana? (A, 30).

Enemmän kuin pelkästä vieraannuttamisesta kyse on vaihtelusta näiden asemien välillä. Tämä saattaa olla osuvin keino tehdä tiettäväksi, että diskurssi säätelee lukijan vastetta silloinkin, kun se muistuttaa sitä säätelevänsä.

Vaikka muotoa ei oikein voi sanoa "dialogiseksi", se kykenee absorboimaan monenlaista diskursiivista ainesta. Muuan alluusio kysyy, kuka oikeastaan puhuu: "Matkitko poliisia eri äänillä?" (A, 17). Dickensin romaanissa *Our Mutual Friend* Betty Higden selittää, että orpo Sloppy lukee sanomalehden rikosuutiset verrattoman elävästi – "He do the Police in different voices" –, mutta paremmin lause muistettaneen siitä, että samaisen työotsikon alla Eliot kirjoitti *Aution maan*. Siksi se myös usein kutsutaan esiin erilaisten multidiskursiivisten runouksien yhteydessä. Sillimanilla viittaus on hyvä esimerkki siitä, miten paljon tekstilajeja ja niiden sisällä sosiolekteja yhteen kysymykseen on pakattu (sanomalehti, dramatisointi, romaani, runokäsikirjoitus), mutta se myös osoittaa auktoriteettiin perustuvaa arvonnousua ja kanonisointia, koska esiintyy tässäkin yhteydessä sen nojalla, että arkkimodernisti *melkein* siteerasi sitä.

Koska diskurssi viittaa itseensä jatkuvasti, välillä maneeriksikin asti, siinä toistuu variaatioina kysymys, mitä muoto sulkee ulkopuolelleen. On kuitenkin kunnioitettavaa, että teos pitäytyy valitussa muodossaan hyvässä ja pahassa, myös sikäli kuin se merkitsee sisällön rajoittamista. Siitä ei tule vaikutelmaa, että väitelauseita olisi yksinkertaisesti käännetty kysymysmuotoon; se ei esittele humoristista faktatietoa päälauseen "tiesitkö, että..." verukkeella – lauseen, joka aina olettaa, että et tiennyt.

Ilahduttavinta on, miten paljon variaatiota saadaan irti näennäisen homogeenisestä muodosta. Vaikka konsepti käy selväksi jo ensimmäiseltä sivulta (tai vielä todennäköisemmin maine käy kirjan edellä) ja vaikka se pysyttelee tehokkaasti pinnassa koko lukemisen ajan, teos ei tyhjene lähtökohtaansa, eikä sitä voi kuitata vain sillä, että muotoilee konseptista anekdootin. Rytmiä muotoaa jo virkkeen pituus:

Millaista on elää leirintäalueella? Miten montaa asiaa voit ajatella unessa? Eikö olekin niin, että ymmärrämme vieraita ihmisiä välittömästi, mutta alamme myöhemmin kadottaa kosketusta kun tutustuminen pystyttää jälleen vanhoja olettamuksia ja menneitä totuuksia, kunnes alamme ymmärtää heitä paremmin uudemman kerran? Mikä saapuikaan impliisiittisesti aamun myötä? Onko sillä määrää? Onko se mineraali? Onko niitä monta? (A, 26.)

Vielä perustavammin dynamiikkaan vaikuttaa se, paljonko informaatiota yksittäisiin kysymyksiin kirjautuu. Monissa konteksti on sillä tavoin alimääräytynyt, ettei käy ilmi, mihin pronominit viittaavat. Joistain on puolestaan seulottava esiin mutkikkaita presuppositioita ja joitain luettava sen nojalla, missä tilanteissa lausumat ovat mahdollisia tai sallittuja. Vaikka kokonaisuutta ei voi pelkistää mihinkään kertovaan kaavaan, yksittäinen kysymys saattaa silti olla täynnä narratiivista potentiaalia: "Miten päädyit vanhan mustan Mustangin kyytiin meksikolaisen kellonkorjaajan ja japanilaisen hammasteknikon kanssa?" (A, 46). Juuri vuorottelu, jossa yksi kysymys luhistuu itseensä ja toinen säteilee mahdollisuuksia,

muodostaa teoksen omintakeisen intensiteetin.

Marjorie Perloff (1996, 205) huomaa *The Age of Hutsin* analyysissään, että muuan kysymys, "Can you feel it?" (S, 1, 34), suomennoksessa "Tunnetko sen?" (A, 5, 47), esiintyy kahdesti, ensimmäisenä ja toiseksi viimeisenä. Se ei kuitenkaan ole ainoa. Ainakin "Is it legible?" (S, 1, 5), "Did it happen?" (S, 13, 32), "How did it happen?" (S, 32, 33) ja "What next?" (S, 8, 32) toistuvat. (Joissain tapauksissa kaksi esiintymää on tosin suomennettu eri tavoin). Ehkä kiinnostavinta ei ole se, miksi juuri nämä toistuvat, vaan se, että jotain toistuu, että järjestelmässä on poikkeama. Huvittavaa kyllä, poikkeavaa on samuus.

Suomennoksessa Aki Salmela tavallaan saattaa työnsä päätökseen, sillä ensimmäinen näyte ilmestyi jo vuonna 2003 *Tuli & Savun* language-aiheisessa teemanumerossa. Valmis työ, kuten sanotti, lisää yhden kierroksen *Sunset*-kaanoniin, mutta se on tyylikästä työtä myös tekstipinnan tasolla. Joitakin erisnimiä ja alluusioita on kotoistettu mutta esimerkiksi San Franciscon paikannimet säilytetty ennallaan. Koska teksti testaa jatkuvasti koherenssiaan, tämä strateginen vaihtelu on itse asiassa kaikkein johdonmukaisin ratkaisu. Muutaman kerran äänentoiston nyanssit hieman kärsivät, kun esimerkiksi riimeistä on luovuttu. *Sunset*issa eivät kertaudu vain äänteet vaan itse riimi keinona: "Is Liz the whiz? Do we tell Mel?" (S, 13.) Suomennos jää vähän puolitiehen: "Onko Lissu hissu? Kerrotaanko Melille?" (A, 20.) Koska tietyt aiheet ovat verrattain rajattuja eivätkä valmista mitään myöhemmin tulevaa, olisi mahdollista hellittää semantiikasta äänteellisen kaltaisuuden hyväksi. "Kertominen" ei välttämättä ole tärkeämpi seikka kuin sointu. Näitä kuitenkin korvaavat sellaiset suomen polysemiasta innoittuneet ratkaisut kuten ylempänä siteerattu "nielemisen" konkreettinen ja kuvaannollinen mieli, joka samalla tiivistää osuvasti teoksen keskeisen teeman. Kokonaisuutta ja varsinaista lukutilannetta luonnehtii ennen kaikkea se, että suomennos muuntelee taipuisasti rytmiaan ja intensiteettiään.

Seuraavaksi languagen suomalaisessa vastaanotossa olisi sitten naisrunoilijoiden vuoro.

Silliman, Ron 2014: *Auringonlaskun roinaa* [A]. Suom. Aki Salmela. Helsinki: ntamo.

Silliman, Ron 2002: *Sunset Debris* [S]. ubu editions. www.ubu.com/ubu/silliman_sunset.html

Perloff, Marjorie 1996: *Wittgenstein's Ladder. Poetic Language and the Strangeness of the Ordinary*. Chicago: The University of Chicago Press.

Silliman, Ron 1987: *The New Sentence*. New York: Roof Books.